

MARTON GÉZA TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA ÉS HATÁSA

CSEHI Zoltán
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

Marton Géza életműve és munkássága magánjogunk és a magyar római jog tudományának szerves részét képezi.¹ Marton Gézára és munkásságára tanítványai, és tanítványai hatására későbbi tisztelői mind a mai napig rendszeres jelleggel megemléznek, és lényegében életben tartják mind a tudós személyiségét, mind az oeuvre-jének valamennyi fontos eredményét. Ennek következtében Marton Géza a mindennapi magánjogtudomány jelen lévő alakja, amely emberi tisztességének és a felelősségi jogban kifejtett, mind a mai napig iránymutató és úttörő munkásságának tudható be.

1. Életútja röviden

Marton Géza 1880 márciusában született Lovasberényben, apja, Marton Sándor református 'rektor-tanító', anyja, Földvári Livia, s keresztszülei földművesek. Két bátyja volt, Marton Sándor (1868–1940) 1895 és 1930 között gimnáziumi tanár Kecskeméten, Marton Lajos (1870–1935) budapesti, utrechti és marburgi teológiai tanulmányok után az Újszövetség rendes tanára a budapesti Teológiai Akadémián.

¹ GULYÁS Pál – VICZIÁN János (szerk.): *Magyar írók élete és munkái.* (Új sorozat, XVIII.) Budapest, 1999. 577–578.; *Új Magyar Életrajzi Lexikon, IV.* (szerk. Markó László) Budapest, 2002. 549–550.; BRÓSZ Róbert: Marton Géza az ember és az oktató. In: HAMZA Gábor (szerk.): *Tanítványok Marton Gézáról.* Budapest, 1981. 27.; ZLINSZKY János: Marton Géza, a civilista. In: HAMZA (szerk., 1981) i. m. 43–52.; ZLINSZKY János: Marton Géza. In: HAMZA Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok.* I. k. Budapest, 1999. 98–102.; ASZTALOS László: Marton Géza tanainak hatása a magyar jogtudományra. In: HAMZA (szerk., 1981) i. m. 19.; VISKY Károly: Marton Géza, a római jogász. In: HAMZA (szerk., 1981) i. m. 37–42.; CSEHI Zoltán: Marton Géza munkássága 1907–1934. In: CSEHI Zoltán: *Diké kísértése: Magánjogi és kultúrtörténeti tanulmányok.* Budapest, 2005. 317–318.; P. SZABÓ Béla: Marton Géza. In: MICHAEL STOLLEIS (hrsg.): *Juristen: Ein biographisches Lexikon von der Antike bis zum 20. Jahrhundert.* München, 1995. 411–412.; München, 2001², 424–425.; P. SZABÓ Béla: Marton Géza (1880–1957). In: P. SZABÓ Béla (szerk.): *Ernyedetlen szorgalommal... A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949).* Debrecen, 2014. 345–365. Nekrológok: KÁDÁR Miklós: Marton Géza 1880–1957. *Felsőoktatási Szemle*, (1958) 122–124.; SZABÓ Imre: Marton Géza 1880–1958. *Magyar Tudomány*, 1958/4. 133–135.

Mindhárom testvér gimnáziumi tanulmányait a Nagykőrösi Református Gimnáziumban végezte.² Marton Géza a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult jogot 1898-tól, majd párizsi tanulmányút következett.³ 1907-től Máramarosszigeten a református jogakadémián tanár, ebben az évben tette le az ügyvédi vizsgát is,⁴ 1913-ban habilitált római jogból a budapesti egyetemen.⁵ Bírálója Szentmiklósi (Kajuch) Márton⁶ volt, amelynek előzményeként 1908-ban Berlinben, 1910-ben Párizsban dolgozott habilitációs dolgozatán.⁷ 1917 év végéjétől Kecskeméten, a református jogakadémián tanár, 1920-ban helyettes igazgató. Ezt követően 1921-ben a római jog nyilvános rendes tanára Debrecenben, 1927/28, majd 1936/37 tanévekben dékán,⁸ 1925-től a kereskedelmi és váltójog rendes tanára, mellette a római jogot is helyettesként adta elő felváltva Bacsó Jenővel, majd 1927-től ismét a római jog rendes tanára.⁹ 1937-től 1957-ig a budapesti egyetemen a római jog nyilvános rendes tanára, a Római jogi szeminárium igazgatója.¹⁰ 1939-ben lesz akadémiai levelező tag.¹¹ 1945-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Szentgyörgyi Alberttel és Szekfü Gyulával meghívta Moszkvába és Leningrádba tanulmányútra.¹² 1948/49-ben a jogi kar dékánja. 1956-ban az ELTE aranydiplomása, száz szemesztert tanított. 1957-ben, élete utolsó évében Kossuth-díjjal tüntették ki, az egyetem díszdoktorává avatták¹³. Halálakor maga Szabó Imre emlékezett meg róla és munkásságáról a Magyar Tudomány lapjain.

Marton római jogi munkái révén már 1920-ra olyan elismertségre tett szert, hogy a római jog tudományos művelői és habilitált tanárai közt lényegében egyedüli jelöltként hívták meg a debreceni egyetemre. P. Szabó Béla közölte a debreceni kar belső

² ASZTALOS (1981) i. m. 19.

³ MÓRA Mihály: Egy tudósi életpálya ormán. Dr. h. c. Marton Géza – Kossuth díjas. *Jogtudományi Közlemény*, XII., 1957. ápr.-máj. 176.

⁴ ASZTALOS László: A civilisztika oktatásának és tudományának fejlődése a budapesti egyetemen 1945–1970. (Polgári Jogi tanulmányok 2.) Budapest, ELTE, 1973. 62.

⁵ ECKHART Ferenc: *A jog- és államtudományi kar története 1667–1935*. Budapest, 1936. 677.

⁶ P. SZABÓ (2014) i. m. 346.

⁷ Uo.

⁸ VARGA Zoltán: *A debreceni tudományegyetem története I. 1914–1944*. Debrecen, é. n. 194–195.

⁹ P. SZABÓ (2014) i. m. 351.

¹⁰ A *Jogállam* XXXVI. (1937) két egyetemi tanár kinevezéséről tudósít. Marton Gézáról írja: „Kinevezése komoly nyereséget jelent a budapesti egyetem számára.” (334. o.)

¹¹ KORNIS Gyula: A római jog mai értéke. Marton Géza. (Üdvözlő beszéd a MT Akadémián tartott székfoglalója alkalmából 1942. április 13-án.) In: KORNIS Gyula: *Tudós fejek*. Budapest, Franklin-Társulat, 1942. 49–51.

¹² ASZTALOS (1973) i. m. 62.

¹³ Ebben az évben jelent meg Móra Mihály szép tisztelgő cikke – Egy tudósi életpálya ormán – Dr. h. c. Marton Géza –, csak annyi szépséghibával, hogy ugyanabban a *Jogtudományi Közlemény*ben jelent meg Világhy Miklós rosszindulatú recenziója (VILÁGHY Miklós: Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve. *Institúciók*. Bp., 1957. Megjegyzések a római jog tudományának egyes elvi kérdéseire. *Jogtudományi Közlemény*, XII. új évf., (1957) 216–223.). HAMZA (szerk., 1981) i. m. szerint 1957, Szabó 1958-as dátumot közöl halálát illetően.

előkészítő anyagait, amelyek hitelesen igazolják Marton tudományos munkásságának korabeli elismertségét.¹⁴

Marton munkásságát négy nagyobb szakaszra oszthatjuk. Az első szakasz az útkeresés korszaka, amelyben különböző témájú, különböző jogágakba tartozó írások váltakozva jelennek meg, és az útkeresés, a valós témakeresés éveit látjuk immáron az életmű egészéből visszapillantva ezekben az dolgozatokban. A második szakasz a *custodiáért* való felelősségen való elindulás és a felelősségi gondolat kifejtésének és megfogalmazásának az éve. A harmadik korszak az érett martoni gondolatok kifejtésének és kidolgozásának a korszaka. A negyedik korszak az 1948 utáni fordulat alatti munkásságának eredményeit képezi.

2. Az első korszak

Marton 27 évesen írta „*A bűncselekmény kriminológiai fogalma*” büntető tárgyú dolgozatát, amelyben lényegében Lombroso elméletét dolgozta fel, amely mutatja a fiatal érdeklődő és újdonságra nyitott szellemét. Már ebben a dolgozatban észlelhető a jheringi érdeklvőség gondolatának a csírája, a társadalmi hasznosság, mint értékmérő, és mint legitimációs bázis a jog terén. Ebben a szemléletben a benthami utilitarizmus gondolata tükröződik, a társadalmi hasznosság értékszempléte, amely lényegében csak erősödik Marton megfogalmazásaiban a későbbiek során.

Az első korszak kiemelkedő munkája „*A furtum mint deliktum privatum*” római jogi doktori dolgozat (viii+367 oldal),¹⁵ amely első monografikus feldolgozása a furtumnak. A téma feldolgozása abszolút elsőbbséggel bírt a római jog tudományában is. Ez volt az a munka, amely Marton figyelmét a magánjogi felelősség problémái felé és annak gyökerei irányába vitte. Zlinszky János is kiemeli a furtum-monográfia jelentőségét a martoni életmű kapcsán, értelmezése szerint a *delictum privatum* fogalma és annak a pandektajogi iskola és a modern tradíció általi félreértelmezése volt az egyik olyan pont, amely Martonban a felelősség új felfogásának sarokpontjait jelentették.¹⁶ A másik pedig a vélelmezett vétkesség esetei, a *condictio furtiva* jogosultságainak köre, a vendéglősi és a hajósi felelősség a lopásért.

A szellemi útkeresést mutatja egy további jelentős tanulmány, melyet 1915-16-ban írt Marton, a vagyon elleni deliktumok rendszeréről a büntető törvénykönyvben. Az írás megszületésében az is szerepet játszhatott, hogy Marton ebben az időszakban a máramarosszigeti jogakadémián büntetőjogot is tanított heti 5 órában.

¹⁴ P. SZABÓ (2014) i. m. 346–349.

¹⁵ MARTON Géza: *A furtum, mint deliktum privatum. Római jogi tanulmány*. Debreczen, Hegedűs és Sándor Könyvkiadóhivatala, 1911. VIII+367.

¹⁶ ZLINSZKY: Marton Géza a civilista. *Jogtudományi Közlöny*, 36. évf., 1981/1. 47.

A martoni érdeklődés széles távlatait és kezdeti sokoldalúságát a 1916-ban közzétett „*Nemzetközi jog jogiságának kérdéséhez*”¹⁷ tanulmány is igazolja, amelyben a nemzetközi jog alapkérdéseire keresi a választ.¹⁸

Ebben a korszakban már kialakulnak klasszikus martoni tudományosság jegyei: tudósi pontosság és precizitás a tényeket illetően, kétely a források elfogadhatósága és valósága terén, azaz maga a vizsgálat alá vett matéria lehető legkritikusabb és alaposabb figyelembevételre és kritikájára, hiszen ezen anyag az, amelyből a tudományos következtetések levonhatók.

Ezen forrásanyag mellett megfogalmazódik Marton munkáiban az elméleti kreativitás, az a ‘vízió-képesség’, hogy az adott és ismert tények mire utalnak vagy mire utalhatnak, hiszen a tudós soha nincs abban a helyzetben, hogy vizsgálatának tárgyát képező teljes anyagot ismerhesse, ezért az elméletképzési képesség a tudományos absztrakció elengedhetetlen eleme. Ez az elméletképzési katalizátor a fiatal Martonnál már egyértelműen megmutatkozik a kiemelt munkákban. Marton korai munkáiban is megjelenik a tudományos tevékenység fontos feltétele, az absztrahálási képesség. A tudományos absztrakcióra való képesség alatt azt értjük, hogy a tények pusztá halmazából miként és milyen eszközökkel vázolhatók fel a magasabb törvényszerűségek, a folyamatok, és ezt a vizsgálódó elme képes szintetizálni és felismerni. A martoni tudományosság utolsó eleme, a hasznosság eleme és követelménye, azaz a kutatási eredménynek milyen előnyei vannak, a kutatás mivel szolgálja a társadalmat, esetleg milyen új szabályozás alkotható a régi helyébe. Ez az utilitarista megközelítés lényegében Marton minden jelentős írása végén megjelenik, amely a tudomány eredményeinek közvetlen felhasználhatóságának a meggyőző hitét mutatja.

Ezen korszak záró akkordja, a debreceni egyetem meghívása a római jog rendes egyetemi tanárának, és a római jogi tankönyv első megjelenése, immár Debrecenben 1922-ben.¹⁹ A tankönyv végigkíséri Marton egész életét, hetedik kiadása 1957-ben jelent meg. Marton tankönyve túlélte az 50-es éveket és így átmentette a civilizisztikai gondolkodás alapjait is ebben a nehéz időszakban, megőrizve a jogban azt, ami megőrizendő volt a következő generációknak.

3. A második korszak

A martoni életmű második korszakát 1924-es tanulmánya, a „*Felelősség custodiáért*” (Budapest, Pallas) nyitja, ez az első nagy tanulmány a klasszikus és posztklasszikus kor felelősségtanáról, fejlődéséről. Marton új elméletét elfogadta Luzzato és Kaser is!

¹⁷ MARTON Géza: *A nemzetközi jog jogiságának kérdéséhez*. Klny. Budapest, Glóbus Rt. 1916. 39.

¹⁸ Ld. ehhez: BIBŐ István: *A szankció kérdése a nemzetközi jogban*. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 1934.

¹⁹ MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Intitúciók*. Debrecen. 1922., majd Budapest, 1957.

Ennek a gondolkodásnak a következő szép eredménye az 1926-os debreceni előadás „*Verschuldensprinzip – Verursachungsprinzip*”,²⁰ amely az egységes alapú polgári jogi felelősség alapjainak a megalkotásaként értelmezendő. Marton 15 évnyi kutatás és elméleti útkeresés után Európában lényegében először jut el az egységes felelősségi rendszer problematikájának felvázolásáig. Tudományos visszhang hiányában ismét újra a tények és a történetiség vizsgálata a terep. A polgári jogi felelősség alapjait és történetét külön választja, s a jogfejlődés kritikai vizsgálata vezette Marton erre az eredményre.

Az okozatosság önmagában nem elegendő a polgári jogi felelősség megalapozásához – mondta Marton – további elemeket is vizsgálni kell.

A felelősség fő pillérének az „*eigenen Interesse*”-t teszi meg.

„Dasselbe gesellt sich als Hilfsprinzip schon dem Prinzip der Prävention zu.”²¹ „Die strenge Haftung ist das Ergebnis der beiden zusammenwirkenden Prinzipien: Prävention und Interesse.”²² „Ist also das Prinzip des eigenen Interesses in seiner ersten Funktion ein Mithelfer und zugleich ein Kontrolleur der Präventionstendenz, so kann es andererseits das Gebiet der Prävention überschreiten und daselbst als selbständiger Grund der Haftung dienen.”²³

Megelőzés és érdek-elv a két fő kiinduló tétele Martonnak. Míg az első különösebb magyarázatot nem kíván, a második elvről annyit kívánunk csak elmondani, hogy mindenki elsődlegesen felel saját érdekében kifejtett tevékenységéért és magatartásáért, amelynek egy további aspektusa is szerepet kap, mégpedig a veszélyességi mozzanat. A saját érdekből végzett veszélyes tevékenység az, amely a felelősségi szintet emeli, és a felelősség alapját jelenheti. Ehhez kapcsolja még Marton a bizonyítási kényszer elemét, valamint egy további modern szempontot, a fél gazdasági terhelésének képességét, amely a megtérítendő kár nagyságát befolyásolhatja:

„Dieses Prinzip, welches auch meiner Ansicht nach unabweisbar ist, bildet nebst dem Vorerwähnten, den zweiten Hauptgrund der erschwerten Haftung der Grossbetriebe, und zwar nicht nur deshalb, weil der Grossbetrieb der anderen Partei gegenüber in der Regel der wirtschaftlich stärkere ist, sondern weil er im stande ist, durch Versicherung oder durch Einrechnung der Schadenverluste in die Betriebskosten den Schaden auf einem weiteren Kreis umzuwälzen.”²⁴

²⁰ Géza MARTON: *Verschuldensprinzip – Verursachungsprinzip*. München–Berlin–Leipzig, J. Schweitzer Verlag, 1926. 53.

²¹ MARTON (1926) i. m. 43.

²² Uo.

²³ Uo., 46.

²⁴ Uo., 38.: „Denn offensichtlich sind alle oben aufgezählten Haftungsgründe nur sekundäre Erscheinungen, Sprösslinge desselben Stammes: sie sind alle Detailoffenbarungen des Prinzip der Utilität.”

Mindezidáig napvilágot látott felelősségi elméletek ezen elemek egyikét hangsúlyozták ki, s tették a felelősségi elméletük alapjává. Marton rendszerében egy új, közös elv alá rendezve mindegyik elem megtalálja a megfelelő helyét.²⁵ A különböző felelősségi elemeket a hasznosság, az „Utilitát”, vagyis a társadalom érdekeinek elsőrendű figyelembevételére köti össze Martonnál. „Der schuldenlosen Haftung liegt also ein einheitliches tieferes Prinzip zugrunde: das Prinzip der Utilität.” Marton új egységes felelősségi rendszerében a két fő elv (a vétkességi és az okozási) harmonikusan egybeolvadna.²⁶ Az okozás a felelősségi rendszernek csak egy részeleme.²⁷ „Die Schuld kann an sich kein Grund der privatrechtlichen Verantwortlichkeit sein, da es in dem Privatrecht eine ganze serie schuldlloser Verantwortlichkeitsfälle gibt.”²⁸

Egységes felelősségi rendszerének az alapja az érdekeltségen belüli tevékenységért való kártérítési kötelezettség, illetve a gazdasági teherbíró-képesség.²⁹ Ehhez járulnak a módosító, kiegészítő szabályok. Felelősséget kimentő lehetőség nem túl sok van (pl. a károsult közrehatása), így az évszázados vagy évezredes hagyományt, mely a károkozó tevékenységet etikai szempontok alapján értékelte a vétkesség elvén belül, teljesen elveti. A prevenció érvényre juttatásának érdekében a károkozó oldal kerül abba a „kiszolgáltatott” helyzetbe, ahol eddig a károsult volt. A jheringi érdekelv már korábban a társadalmi hasznosság (Utilitát) központi kategóriájává fejlődött tovább, mely most elnyerte megfelelő helyét.³⁰

Korszakos jelentőségűvé az avatja ezt a tanulmányt, hogy a klasszikus felelősségi gondolat hibáiból kiindulva egy teljesen új, merőben más nézőpontú és elméleti meg-alapozottságú felelősségi rendszer alapjait vázolja föl.

4. A harmadik korszak

A martoni életmű harmadik korszakát a megérett martoni gondolat kifejtésének munkái jelentik, valamint a küzdelem a megértésért és elfogadtatásért. Marton felelősségi tanaival szemben hihetetlen ellenállás mutatkozott már saját hazájában is, tudósi és bírói részéről egyaránt. Nizsalovszky éppen úgy kritizálta tanait, mint a Kúria bírói, a gyakorlat terepéről ugyanúgy képtelenek voltak elfogadni új nézeteit, mint az elmélet képviselői. Ebben a közegben is bátornak és igen példásnak tekinthető Szladits Károly lépése, aki a *Magyar magánjog* összefoglaló munka felelősségi részének megírására Martont kérte föl. Ennek ellenére Marton tanai nem tudták áttörni a korszak felelősségi tanát.

²⁵ Uo., 39.

²⁶ Uo., 39. Itt újra elemzi a két elv önálló hibáit. SÓLYOM László *A polgári jogi felelősség hanyatlása* c. munkájában (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977) megjegyzi Marton után mintegy 50 évvel: „az objektív és szubjektív felelősség különbsége a gyakorlatban eltűnően van.”

²⁷ Uo., i. m. 39.

²⁸ Uo., 40.

²⁹ Uo., 50.

³⁰ Lásd pl. MARTON Géza: *A bűncselekmény kriminológiai fogalma* c. írását (Székesfehérvár, Számmer K., 1907).

A korszak munkái közül messze kimagaslik a francia nyelven közzétett felelősségi monográfiája: *Les fondaments de la responsabilité civile – révision de la doctrine, essais d'un system unitaire* (Párizs, Recueil Sirey), amely 1938-ban jelent meg 460 oldalon.

A könyv két nagy részre oszlik, az első részben a jogi felelősség kritikáját, a másodikban az egységes felelősségi rendszer alapjait mutatta be Marton. Az első rész első címében a német és francia jog szabályozása, a második címben a vétkességi felelősség jogtörténeti alapjainak a feltárását, a custodiáért való felelősség és a lex Aquilia értékelését, majd a „faut” történelmi ábrázolását olvashatjuk, majd az objektív felelősség korbéli felfogása kritikáját adta Marton. Ezt követi a magyar jogfejlődés bemutatása, valamint a szovjet Ptk. újításainak az ismertetése. Az alapokat követi Marton egységes felelősségi rendszerének felvázolása, melyet a felelősség fogalmának meghatározásával kezd. Ezt követően a felelősség elemeinek a kidolgozása, a prevenció, az érdekért való felelősség, az egyéni és a társadalmi érdeket külön bontva, és a negyedik elv a károk megtérítésének az elve kerül kifejtésre, majd ezen elveket a szerződéses és egyéb felelősségi alakzatokra alkalmazza. A szerződéses felelősség előzményének tekinthetjük az 1935-ben közzétett munkát, amelyben az eredményt teszi a szerződéses szolgáltatásért való felelősség alapjául.³¹ A francia nyelven való megjelenéssel nyilvánvaló, hogy Marton az európai szinten kívánta gondolatait minél szélesebb körben ismertté tenni, csak a történelem közbeszólt. A debreceni nyomdában nyomott és párizsi *Librairie de Recueil Sirey* nevével fémjelzett, 1938-as megjelenést mutató mű sorsát a közeli világháború lényegében meghatározta.

Nem így honunkban, nem véletlen, hogy Szladits Károly a sok-sok neves elméleti és gyakorlati jogász helyett a romanista Martont kérte fel a magyar magánjogot bemutató nagyívű munkánál a kártérítési és deliktuális felelősség tárgyalására. Marton a kötelmi jogon belül, 1941-ben az általános részben a 25. § alatt a kártérítési jogot,³² majd a kötelmi jog különös részében pedig a szerződésen kívüli károkozásért való felelősség kapcsán dolgozta ki tanait, és tette lényegében a magyar jogi gondolkodásunk szerves részévé.

A Szladits által szerkesztett *Magyar magánjogban* a felelősségi részek Marton toláblól különös rezonanciát okozhattak a kortársak közt, Marton elmélete a letisztult társadalmi utilitarizmus alapjaira építette magánjogi felelősséget. Kisebb cikkekben folyamatosan vitában állt a vétkességi tan híveivel, annak elméleti támogatóival, az Mtj.-ben is az objektív felelősségi rendszer megvalósulását látta,³³ melyet számosan kritizáltak, így Nizsalovszky Endre,³⁴ vagy a gyakorlat részéről megszólaló bírók. Marton akként értelmezte az Mtj. szabályát, amely a magyar felelősségi gyakorlatot megváltoztatni képes:

³¹ *Obligation de résultat et obligation de moyen*. Paris, Recueil Sirey, 1935. 45.; Eredmény-kötelem. KIny. Budapest, 1936. 12.

³² MARTON Géza: Kártérítés. In SZLADITS Károly (főszerk.): *Magyar magánjog III. Kötelmi jog Általános része*. Budapest, Grill, 1941. 358–399.

³³ MARTON Géza: Az objektív felelősség elve a magánjogi törvénykönyv javaslatában. *Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok*, I., 1933/1. 53–84.

³⁴ Az objektív felelősség a magánjogi törvénykönyvben. *Jogállam*, XXXII., 1933/4–6. 141–150.

„Ezt az 1737. §-t tartom én a Mtj.-beli felelősségi rendszer tengelyének és egyúttal annak a tengelynek, melyen át az élet sodra a régi felelősségi rendszert ki fogja fordítani eddigi pályájáról. Mert hiába tanítja a konzervatív elmélet, hogy ez a szakasz csak elszélesítése a régebbi törvényekben (Opt, BGB) is ismert lehetőségnek, mely örültek és gyermekek kivételes felelősségre vonását tette lehetővé károkozásaikért: a szakasz mai általánosságában az a kapu lesz, melyen át az ítélkezés kimenekült a vétkességi bizonyítás korlátozó nehézségeitől megszabadított felelősségre vonás területére. Az a könnyedség, mellyel bíróságaink az 1913. évi Javaslat által hozott ezt az elvet az elméleti előkészítés hiányossága ellenére is magukévá tették és jogszabállyá emelték, mutatja a szükségletet, mely ezt az elvet alátámasztja. Meggyőződésem szerint az 1737. § éppen olyan mindennapi alkalmazású szakasza lesz az egyszer majd elkészülő törvénynek, mint amilyen a Btk. 92. §-a a büntető bírászkodásnak.”³⁵

1942-ben jelent meg a *Magyar magánjog Kötelmi Jog Különös Része* IV. kötete, amely tartalmazza Marton összefoglalóját a „Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból” címen.³⁶ Marton egyrészt megköszöni Szladitsnak azt a szabadságot, amit kapott a nagy összefoglaló munka keretein belül saját elméletének kifejtésére, másrészt megerősíti, hogy a leírtak a francia nyelven megjelent monográfia téziseit tartalmazták.³⁷

A 30-as évek kisebb tanulmányaiban, a *De effusis et deiectis. Visszhang Dr. König Vilmos cikkére*,³⁸ majd a *Bonus paterfamilias*³⁹ címűben, majd ezt követően az objektív felelősség megkérdőjelezhetetlen tényállásait is hadba hívja eszméi támogatására a *Veszélyes üzem*⁴⁰ írásában, illetve az *Automobilbaleseti felelősség. dr. Barát Sándor és dr. Vészi Mátyás könyve*⁴¹ c. kritikájában. Ez utóbbi körben hangsúlyozta, hogy a technika fejlődése által generált veszélyességi helyzetekben a lehetséges károkozásokkal az egyes ember vétkességi mércéje nem állítható.⁴² Marton többször megismétli ezt az evidenciát, különösen a gépjárművekkel okozott károkért való felelősség megítélésében és egyértelműen kiáll az objektív alapú felelősség és a kötelező gépjármű-felelősség biztosítás bevezetése mellett, *Az automobilos felelőssége*,⁴³ majd a *Még egyszer a Kúria 70. sz. döntvényéről* írásaiban,⁴⁴ s ezután visszatér a kérdésre *Hozzászólás dr.*

³⁵ MARTON Géza: Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból. In: SZLADITS Károly (főszerk.): *Magyar magánjog IV. Kötelmi jog Különös része*. Budapest, Grill, 1942. 849.

³⁶ Uo., 781–942.

³⁷ Uo., 783.

³⁸ *Jogtudományi Közlöny*, LXIV., 1929/4. 31–32.

³⁹ Különnyomat, Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt., 1931. 24.

⁴⁰ *Polgári Jog*, VII., 1931/4-5. 147–161., és 1931/6. 242–255.

⁴¹ *Jogtudományi Közlöny*, LXVII., 1932/44. 252–255.; 1932/46. 264–267.

⁴² ZLINSZKY (1981) i. m. 48

⁴³ *A kerék*, VII., 1934/9-12. 14–20.

⁴⁴ *A kerék*, VIII., 1935/11–12. 31–32.

Istvánffy László: *A tárgyi kártérítés múltja és jövője* című írásában.⁴⁵ A felelősség határait vizsgálta a vis maiorról szóló írásában: *Vis maior és elháríthatatlan külső ok*.⁴⁶

Marton még egy új megközelítési módot, új módszert is bevezet tételének bizonyítására, a laikus jogérzet felmérésével és eredményeivel is bizonyítani kívánja felelősségi rendszerének helyességét és társadalmi elfogadottságát. Ennek eredményét közölte a *Kísérletek a laikus jogérzet kipuhatolására a tárgyi felelősség kérdésében*⁴⁷ című írásában.

A martoni felelősségtan további fejlődését a felelősségi eszmék általánosítása, a büntetőjogi és polgári jogi felelősség közös nevezőjének keresése jelentette. Három munkát kell említenünk ebben a tárgyban: a *Büntetés és kártérítés*⁴⁸, majd a *Magánjogi és büntetőjogi szankciók*⁴⁹ és a Szladits-émlékkönyvben publikált *Obligatio ex delicto*⁵⁰ tanulmányt.

5. Oktatásról szóló dolgozatok

Élete szorosan összefüggött a jog, a római jog oktatásával, tanításával, ebben a körben számos fórumon felszólalt és a jogi oktatás reformjának szükségességét hangsúlyozta.⁵¹ Az ide tartozó írások sora is imponáló: *Magánjogtanításunk kérdéséhez: Reflexiók egy könyvhöz* (1924);⁵² *Az egyetemi jogtanítás Európa főbb államaiban. A jelenleg érvényben lévő szabályzatok nyomán összeállította M.G.* (1926);⁵³ *Visszapillantás jogi oktatásunk utolsó évtizedére* (1926),⁵⁴ *Jogtanításunk reformja* (1928);⁵⁵ *A debreceni egyetem része az országos jogászképzésben* (1934);⁵⁶ majd *Felszólalás az 1936. december 10-16-ig tartott Országos Felsőoktatási Kongresszuson* (1937).⁵⁷

⁴⁵ *Magyar Jogi Értesítő*, V., 1937/1. 142–144.

⁴⁶ Győr, Győri Hírlap Ny., 1939.

⁴⁷ *Miskolci Jogászélet*, VIII., 1932/7–8. 1–5.

⁴⁸ In: *Angyal Pál Emlékkönyv*. Budapest, Pallas, 1933.

⁴⁹ Jelentés az 1937. évi hágai összehasonlító kongresszushoz. *Magyar Jogi Értesítő*, IV., 1936/4. 582–597.

⁵⁰ *Szladits Károly Emlékkönyv*. Budapest, Grill, 1938.

⁵¹ CSEHI Zoltán: A jogászképzés kérdései Marton Géza életművében. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestiensis XXXII.* (1990) 61–80.; valamint P. SZABÓ Béla: Marton Géza debreceni jogi oktatási reformtervei és a római jog helye a curriculumban (2005), elérhető: http://jog.unideb.hu/documents/doktori_dokumentumok/szabobela-martongeza.pdf

⁵² *Magyar Jogi Szemle*, 1924/10. 319–325.

⁵³ *A Felsőoktatási Egyesület Közleményei*, 1926. 3–36.

⁵⁴ *Magyar Jogi Szemle*, 1927/6., 225–240.

⁵⁵ Különnyomat, *Debreceni Szemle*, 1928.

⁵⁶ *Jogtudományi Közlöny*, 1934., 26.

⁵⁷ In: MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Magyar Felsőoktatás, II.* Budapest, 1937. 110–120.

6. Negyedik korszak

Marton tudományos munkásságának záró időszakát az 1948 utáni korszakban írt munkák és megszólalások jelentik.⁵⁸ Az 1948-at követő martoni munkákból az a pozitív elvárás olvasható, hogy az új társadalmi rendszerben a tárgyi felelősség megvalósulása is elképzelhető, amely a társadalmi utilitarizmus gondolatának továbbélését mutatja Martonnál. Marton, feleretve az 1944-ben elkezdett nagy összefoglaló művének munkálatait, kidolgozta a tervezetét egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezete normaszövegének indokolással együtt.⁵⁹ Az 1959-es Ptk. végül nem ezt a rendszert választotta, de az egységes felelősségi rendszer gondolatát magáévá tette. Azt az elvet, hogy lényegi különbség nincs a kötelelem belső természetét tekintve, s hogy szerződésből fakadó elsődleges kötelmet véd, vagy egy abszolút jogból fakadó negatív tartózkodási kötelezettséget kényszerít ki.⁶⁰

A martoni életmű így nem vált törvénné, jóllehet elméleti és gyakorlati megalapozottságához és kimunkáltságához nem férhet ma sem kétség. Az életművet ugyanúgy megtörte az új társadalmi rendszer forradalmi bevezetésének és bizonytalanságának a hulláma, mint számos kortársét, és a háború alatt elkezdett nagy összefoglaló mű kézírata fennmaradt, de a monumentális terv megvalósítására már nem maradt Martonnak ereje. Zlinszky János tanítványi soraiból ismerjük ez utóbbi mű keletkezésének és utóéletének egyes elemeit,⁶¹ és azt az információt, hogy 1953 júniusában a kari tanács előtt tartott még egy utolsó előadást a témában „A polgári jogi felelősség elméleti kérdései” címmel, amelyben kifejtette azon nézetét, hogy az új társadalmi rendben is érvényesek tanai.⁶²

7. Marton hatása

A martoni életmű lényegében teljesnek tekinthető a múlt távlatába visszatekintve, melynek ereje napjainkig hat, viszont az az ellenállás az egységes objektív alapú magánjogi felelősséggel szemben, amely már Marton korában is kimutatható, szintén él mind a mai napig.

Marton a gondolat magját a következőképpen foglalta maga össze:

⁵⁸ Tárgyi felelősség átvett dolgok őrizetéért. *Jogtudományi Közlöny*, 1948. június; Kártérítési jogunk legújabb fejleményei. *Jogtudományi Közlöny*, 1954. június; Rinascita della doctrina classica della responsabilita per custodia. *Iura*, 7., 1956.; Un essai de reconstruction de développement probable du système classique romain de responsabilité civile. *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité*, 1949. III. 177–191.; A béke veszélyben van. *Jogtudományi Közlöny*, IV. új évf., 1949. ápr. 157–158.

⁵⁹ Ezt lényegében közli MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, Triorg [é.n.] (1992), közreadta Zlinszky János.

⁶⁰ MARTON (1942) i. m. 782.

⁶¹ MARTON [é.n.] i. m. 328. és skk.

⁶² ZLINSZKY (1981) i. m. 50.

„[...] a vétkekesség nem elég tág alap arra, hogy rajta a társadalom védelmét kellőképp szolgáló felelősségi rendszer felépüljön. A vétkekesség elegendő alapja a büntetésnek, amelynél csupán a társadalomellenes magatartás (szándékos jogsértés vagy legalább a társadalom érdekeit fenyegető s morálisan is megróható durva nemtörődomség) megrendszabályozásáról van szó, de nem elegendő ott, ahol ezen túlmenőleg a rendes, tisztességes forgalomban előállott károk, érdek-összeütközések elrendezéséről is gondoskodni kell. Büntetni elég csak a bűnös (morálisan hibás) cselekvést, de a kár célszerű viseléséről haladottabb törvényhozónak gondoskodnia kell ott is, ahol az összeütközésbe került felek egyikét sem érheti morális szemrehányás.

Ez utóbbi területen a vétkekesség elve már önmagától kiesik a rendezés szempontjai közül, pedig ez a terület magába véve sem jelentéktelen, hisz a mai komplikált termelési, forgalmi berendezések mellett egyre több és több eshetőség és alkalom merül fel arra, hogy egyik ember a másiknak akaratlanul, sőt, észrevétlenül és kivédhetetlenül kárt okozzon a maga mozgása, munkája, élettevékenysége közben, mint ezt a vétlen felelősség nagymérvű megnövekedése a 19. század folyamán csakugyan világosan mutatja. A vétkekességi elv, mint felelősségi alap tehát önmagában véve is erősen hiányos volna akkor is ha egyéb kifogás nem illethetné.”⁶³

Martont követően a szocialista polgári jog megteremtője és ideológusa a szocialista felelősséget szubjektív alapra helyezve próbálta egységes rendszerben bemutatni és kidolgozni. Az ideológiai és filozófia alapoza a ki nem mondott martoni minta tagadására épült Eörsi Gyula struktúrájában. Előbb *A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség*,⁶⁴ illetve a Martontól ismert szociológia módszer, a laikusok felhasználásának az érve, a *A polgári jogi felelősség alapjául fennálló közfelfogás megismerésére irányuló vizsgálat*,⁶⁵ majd az 1959. évi IV. törvényként megalkotott Polgári Törvénykönyv felelősségi rendszerét és néhány éves bírói gyakorlatát feldolgozó *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*⁶⁶ említendők ebben a sorban. Eörsi visszatért az alapvető kérdésekre a *Szubjektív és objektív felelősség*⁶⁷ című tanulmányában, és a szocialista jogtudomány nagy vállalkozásában, az *Állam és Jogtudományi Enciklopédiá*-ban⁶⁸ maga írta meg a *Polgári jogi felelősség* címet, benne megemlékezve Marton Gézáról is.⁶⁹

Az Eörsi által fémjelzett ideologikus felelősségtan mellett szerényen szólott még a történeti tárgyilagosságra törekvő, a forrásokból és történeti elemekből építkező Mádl

⁶³ MARTON (1942) i. m. 794–795.

⁶⁴ Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. HORECKY Károly: Eörsi Gyula: „A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség” c. könyvének vitája. *Jogtudományi Közöny*, XIX. új évf., (1964) 256–260.

⁶⁵ *Magyar Jog*, VII. (1960) 458–464.

⁶⁶ Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966.

⁶⁷ *Állam és Jogtudomány*, XXII/4. (1979) 557–564.

⁶⁸ Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

⁶⁹ III.7. pont 1714–1715.

Ferenc. Míg Eörsi ideológia, filozófiai és elméleti alapon – lényegében ismeretlen premisszákra – építette gondolatait, Mádl a történelem ismert és feledett nyomait, forrásait bemutatva és elemezve vizsgálta a magánjogi felelősség történetét. Nem véletlen, hogy a két, egymástól alapvetően különböző szemléletnek és módszernek még véletlen találkozásai sem nagyon mutathatók ki. Mádl Ferenc monumentális műve, *A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében*⁷⁰ a régi múltból az atomkarakorszakra felé ívelő történelmi utat mutatja be. Marton tanaiból Mádl a méltányossági⁷¹ felelősség eszméjét vitte tovább.⁷²

Az Eörsi-féle polgári jogi és egységes jogi felelősségi felfogás kiváltotta reakciók közé kell sorolnunk egy másik, immáron klasszikus művet, Sólyom László monográfiáját,⁷³ amelyben nem csak történeti forrásokat, hanem azokból levont elméleti gondolatokat is olvashatunk. Sólyom László munkája valahol a martoni tételek megerősítéseként értékelendő, a vétkességi elv szemléletétől való végső búcsúzást és az egyes ember személyéhez tapadó morális alapú, romantikusnak is nevezhető felelősségi tannal való végleges elszakadást jelzi. Azóta ezt az egyértelmű változást olyan elméleti jogászok is elfogadták Sólyom után néhány évtizeddel, mint a munkáiban erősen ideologizált Peschka Vilmos.

Nem lenne teljes a Marton-féle gondolat bemutatása, ha nem utalnánk röviden Lábady Tamásnak arra a kísérletére, amelyben a Marton-féle gondolatot alapul véve kidolgozta az új polgári törvénykönyv deliktuális felelősségi szabályainak objektív alapú rendszerét.⁷⁴ Lábady elméleti felkészültsége legjavát és gyakorlati tapasztalati erejét összefonva egy nagyszerű és kiváló tervezetet készített, amely méltatlanul talált elutasításra a Legfelsőbb Bíróság korábbi elnöke és hasonló, hatalmi háttérrel rendelkező kritikusként érthetetlen áskálódásának következtében. Ha valami, akkor talán ez volt az új Polgári Törvénykönyv legnagyobb megalkuvása, a Marton–Lábady koncepció feladása. Hozzá kell tennünk viszont azt a pozitív előnyt, hogy a szerződésszegésért való felelősség új szabályozása viszont lényegében a martoni gondolat reinkarnációjának tekinthető, az új norma szelleméből az eredményért – a szolgáltatással elérni kívánt gazdasági hatás vagy előny elmaradásáért – való felelősség egyértelműen megfogalmazódik, a bírói gyakorlatra marad annak további élesítése (2013. évi V. törvény, 6:142. §).

Még egy utolsó gondolati szálát kell említenünk, amely napjainkig mutatja a martoni gondolatok közvetlen hatását. Landi Balázs doktori dolgozatában⁷⁵ lényegé-

⁷⁰ Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.

⁷¹ MARTON (1942) i. m. 840.

⁷² MÁDL Ferenc: A méltányosság két oldala és a Polgári Törvénykönyv Tervezete. *Jogtudományi Közlöny*, XIII. új évf., (1958. május) 159–170.

⁷³ SÓLYOM (1977) i. m.

⁷⁴ LÁBADY Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben (vitaindító tézisek). *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/ 4–5.

⁷⁵ LANDI Balázs Zoltán: *Felelősségben gondolkodva. A jogellenesség, mint magatartás-mérték eszmétörténeti áttekintése a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség körében*. PhD értekezés. Budapest, ELTE ÁJK, 2014.

ben a jogellenesség eszmetörténeti elemzésével és újraértelmezésével ennek a tételnek az Eörsi-féle és a bírói gyakorlattal terhelt félreértelmezéséről rántotta le a leplet, és mutat új irányt a martoni eszmékből táplálkozva.

8. Összefoglalásként

Marton Géza – aki 46 évig tanította a római jogot – munkássága nyomán generációk sora nőtt fel azon a történetiségen és a források tiszteletén alapuló szemléleten, amely a jogászi hivatás kiindulópontja.⁷⁶ Római jogi tankönyve életében hat kiadást, majd 1957-től 1963-ig újabb négy kiadást ért meg, amely mindenképpen tudománytörténeti jelentőségűvé teszi. Két, a jogtudományban mai napig kikerülhetetlen monográfia, *A furtum...* és *Les fondements...* kapcsolódik a nevéhez, majd évtizedekkel a halála után Zlinszky János által kiadott befejezetlen posztumusz monográfia, *A polgári jogi felelősség* (Budapest, é.n., 495 oldal), továbbá számos német és francia nyelven megjelent publikáció. A tudományos elismertségét akadémiai tagsága, sőt 1957-ben a Kossuth-díj mutatja.⁷⁷ Vitathatatlan tudósi nagyságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy maga Szabó Imre emlékezett meg haláláról a *Magyar Tudományban*.⁷⁸ Marton gondolatai és munkássága mind a mai napig velünk élnek, és tanáraink kötelessége ezen értékes hagyomány ápolása, újra értelmezése, és a következő generációk részére történő továbbadása.

⁷⁶ VISKY Károly: Az antik Róma felelősségi rendszer Marton Géza tanításában. *Antik Tanulmányok* XX. évf., 1973/1. 65–74.

⁷⁷ MÓRA Mihály: Egy tudósi életpálya ormán. Dr. h. c. Marton Géza – Kossuth-díjas. *Jogtudományi Közlemény*, XII. évf., 1957. ápr.-máj. 176–183. Bár az 1957-es év Kossuth-díjainak megítélése utóbb erősen vitatottá vált, mint történt pl. Németh László esetében is.

⁷⁸ SZABÓ Imre: Marton Géza (1880–1958). *Magyar Tudomány*, 1958. 135.

